

## ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 1866 - 1941

Յաւ ի սիւրս իմացման մանր պատմական ու ապրիս հայուն՝ Տիգրան Կամսարականի, որ միտք մնաց պարսկեան մեակը Հայ Դրականութեան: Կ'արտասպենի «Մամնունի Տարեցոյցը» ի 1910, էջ 120 ի մէջ գրած իր ինքնակենսագրականը, յաւելեալ ուրուագիծով իր մնացեալ 30 տարիներուն:

«Սիրելի պարոն, կենսագրական գիծեր հաներ էիք ուզել ինձմէ. մեծ բան չկայ: Ծնած եմ 1866 ին Պոլիս, ռուսահայ ծագումով: Որովհետեւ réaliste գրականութիւնը բրած եմ միտք՝ կեանքը վեպ մը նկատած չեմ, եւ զգուցացած եմ գրամուտքենի որ մեր յետնեալ ընկերութեան մէջ անօրի կը ձգէ իր մարդը: Վաճառական եմ պարզապէս: — Ահաւասիկ գրական փոքրիկ bagage-ս. Իսլամականեանի «Լոյս» ին մէջ սկսած եմ, կարծեմ 84 ին. քունիկ, նորավեպ, վիպակ ու բարգմանութիւնը էօժեն Սիրի մէկ գլուխ գործոցին La Famille Joffroy. Արփիար զիս «Արեւելք» ին դարձուց ուր ընդունեց վեպս՝ *Վարժապետին Աղջիկը*, առաջին réaliste վեպը մեր մէջ որ մեծ դորդ ու շատ polémique յառաջ բերաւ. ինչ որ անոր արժանիքին աղագոյց պիտի նկատէի եթէ չկարմրէի հիմայ անոր անգիտակից միամտութեանց վրայ. — 20 տարու էի: — «Արեւելք» ի գրական Դ. փայլուն էջին մէջ երեւցած եմ յանախ: Զօհրապի ու Ասասուրի հետ հրատարակած եմ «Մասիս» շաբաթաբերքը. այդ տարին մէջ ունիմ Յարօն, Հովկուրը, Ընկուզին կողովը եւ եղիա Տեմիրճիպաշեանի վրայ monographie մը եւայլն: Յարօն իմ երկրորդ manière-ս է. այսինքն գիտակից աշխատած գրականութիւնը. — Արտասանմանն աշխատակցած եմ «Արեւելք» ի, Ասասուրի օրով. *Անցորդ* ծածկանունով հանապազօրեայ 70 նօթ տուած եմ կարծեմ: «Հայրենիք» ի Շագեգորիկը եւ եղած եմ եւ պնդօրէն աշխատակցած նոյն բերքին սկզբնական շրջանին: — Արտասանման գաղթելէս յետոյ քրահայ գրականութեան անկումը սրիս խաղ ձգած է. գոժած եմ հետք: Արտասանմանի մէջ ստորագրած եմ *Անցորդ*, *Հայկակ*, *Փիւնիկ* («Մարտ» ի մէջ) եւ ZZZ: Արփիարին «Փարոս» ին, Արփիարին «Մարտ» ին, Օսեանին «Ազատ Բեմ» ին աշխատակցած եմ յամառօրէն: Վերջերս «Բիւզանդիոն» ին տուի 3 յօդուած *Հայկակ* կեդանունով: — Կը տեսնեմ, ce n'est pas lourd, բայց on fait ce qu'on peut, չէ՞: Զեռփա սակ ունիմ pièce մը զոր կը յուսամ «ոսփի վրայ գնել» յառաջիկայ տարի Պոլսահայ բեմին վրայ աշխատակցութեամբ Կիւրնեան Միքայէլի, որուն իրական տաղանդը ծանօթ է ձեզ: — Դո՞ն էի: Tant mieux, եթէ այո, աօսի աղագոյց է որ ապաւապէս էի:

Զերդ սիրով Տ. Կ.

Տակաւին 30 տարիներ այս նամակէն վերջ, Կամսարական պիտի տարունակէ ապրիլ Հայ Դրականութեան համար: Մասնակցած է եղիպոս գրական ու ազգային ամեն տարւումի: Եւրպա, ուր գացած է վերջնապէս հաստատուիլ, իրեն կ'ընծայէ առիթներ իր գործունէութիւնը իր ձեռով դարձեալ տրամադրելու իր ժողովուրդին: Բարեկործանի կեդրոնին հոն փոխադրուիլը, ազգային պատմութեան աշխատանքներ, Պոլսոյ մատուցած Կամսարական 1922 ին յետոյ հոն ապաստանուր, սեղծեցին առժամեայ ոգեւորութիւն: Կամսարական այս գործունէութեան մէջ ամենէն մաքուր բաժինը ունի:

Մինչեւ խոր ծերութիւն, պատկերին վրայ մնաց: Կ'արժէ յիշել Լ. Բաւալեանի Յունիկանին առիթով իր գեղեցիկ խօսքը որ յուզիչ խոստովանութիւն մըն էր իրապաճօս դրպարօցի իտեղները ոգեկոչող: Եղաւ *Միտք* բարեկամ, ուր գրած է վերջին գեղեցիկ էջը հեզ. Թարգմ. Արքայանի յիշատակին:

Կը մեռնի Վիլի 1941 Յունուար 5 ին:

Օրհնութիւն եւ յարգանք իր յիշատակին: